

HERMENEUTİK YAKLAŞIMIN TARİH DERSİNDE KULLANILMASINA YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Kadir ULUSOY*

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Mersin/Türkiye

ÖZET

Tarih dersinde birinci elden belgelerin kullanılması oldukça önemlidir. Bu belgeleri öğrencilerin anlaması ve yorumlayabilmesi tarih dersinin ulaşmak istediği amaçlardan biridir. Bu çalışmada 132 sınıf öğretmeni adayının çeşitli belgeleri anlama ve yorumlamasına yönelik bir uygulama yapıldı. Betimsel bir çalışma yapılarak, veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edildi. Verilerin analizinde maddelerin frekans tabloları oluşturulmuştur. Araştırma sonunda tarih dersinde hermeneutik yaklaşımın kullanılmasının olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının kanıtları eleştiri süzgecinden geçirip, kanı süzebilme yeteneği, olayları, belgeleri yorumlayabilme, çıkarımda bulunabilme, anladığını yorumlayabilme konusunda oldukça başarılı olduğu görülmüştür. Bu ve benzeri çalışmaların tarih dersinde yapılmasında fayda olacaktır.

Anahtar Sözcük: Tarih dersi, Hermeneutik yaklaşım, Belge inceleme, Öğretmen adayları.

ABSTRACT

Using first-hand documents in history lessons is very important. One of the targets that the history lessons is to achieve is the comprehension and interpretation of those documents by students. In this study, 132 primary teacher candidates are asked to read and interpret various documents. Doing a descriptive study, data is gathered by hermeneutic method. In the analysis of the data, frequency charts of the clauses are composed. It has been noticed that hermeneutic approach has positive effect in history lessons. It is understood that the teacher candidates are fairly successful in interpreting clues, events and documents, filtering opinions, making inference and paraphrasing what they understood. That should be useful to do studies like this and similar to this.

Key words: History lesson, Hermeneutic approach, Document analysis, Teacher candidates

GİRİŞ

Öğretmen, eğitim faaliyetinde en önemli rolü oynar ve öğrencinin olayları değerlendirmesinde yer almasından dolayı öğrencilerin yapacağı yorumlarda etkili bir taraf olarak kabul edilir. Savater (1998) bu durumu “öğretmen eğitim öğretim sürecinde gerçekten tarafsız olamayabilir” ifadesiyle dile getirmektedir (akt: Uludağ, 2005). Öğretmen tarafsızlığını, olayları yorumlarken öğrencilerine farklı alternatif örnekler vererek, objektif yorumlar yaparak öğrencilere iyiyi kötüyü buldurmaya çalışarak giderebilir. Tarihin hep tartışla gelen yönlerinden birisi de yoruma açık olduğudur. İnsanların olayları kendilerine göre yorumlayacağıdır. Bu sebeple nesnellik, objektiflik tarih dersi için hep şüphe götürülen bir durum olmuştur. Opperman (1999)’a göre, tarihçinin bakış açısı yazdığı eserlere yansır ve tarihçi yorumsal olma durumuyla karşı karşıya gelir. Bu durumdan dolayı tarihin bilim dalı

* **Yazar :** ulusoykadir@gmail.com

olup olmadığı sorgulanmıştır. 06. 06. 2003 tarih 2000/684 Sayılı Kararı ile Kabul edilen Bakanlar Kurulu'nun Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planınının 675. maddesinde de belirtildiği gibi; “eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni fikirlere açık, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen...bilgi çağı insanını yetiştirmektir...” bu metine belirtilen amaçları kazandırmada en önemli ders tarihtir. Öyleyse tarih dersinde öğretmenler; öğrencileri, algılayabilen ve yorumlayabilen bireyler olarak yetirmeye gayret göstermelidir.

TARİH DERSİNDE HERMENEUTİK YAKLAŞIMIN KULLANIMI

Hermeneutik, metinlerde yatan veya bulunduğu varsayılan anlamları ortaya çıkarmaya çalışan bir “yorum” öğretisidir (Tepebaşılı,607). Hermeneutik olgu bilimi; günümüzde araştırma metodolojisi olarak gittikçe popüler oldu (Lavery, 2003). Hermeneutik, yazılı metinlerin yorumlanarak alt anlamlarının çıkarılması prensibine dayanan bir yaklaşımdır (Remenyi, Williams, vd, 2002, akt: Mil, 2007). Önceleri dini kanuni veya adli emirlerin çevirisi, tasviri veya açıklanması olarak başlayan bu akım zamanla, tarih ve edebiyat gibi sosyal bilimlerin alanının temelini oluşturan disiplinler de de kullanılmaya başlandı (Mil, 2007).

Toplumun oluşturan bireyler, fizikî, beşeri, sosyal ve kültürel çevrelerini algılama ve yorumlama davranışları bakımından başarılı değilse, böyle bir toplumun ülke ve dünyadaki olaylarla ilgili çok fazla ilgili oldukları söylenemez. Ülke ve dünya olaylarını en çok içeren derslerin başında gelen tarih dersi bu sebeple olayların algılanması ve yorumlanması bakımından son derece önem arz etmektedir. Bu nedenlerle hermeneutiğe tarih derslerinde büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

Tarih dersi ile ilgili genelde; yazar kitaba yorumunu katmış, aslında o metinde “şu da demek istenmiştir” veya yazara, böyle yaz demişler oda tarihi bir olayı saptırmış gibi ciddi anlamda sıkıntılara yol açan ve genelde yazarın sübjektifliğine yönelik eleştiriler devam gitmektedir. Bazı olaylarda kimin yaptığı, ne zaman olduğu, ne amaçla yapıldığı gibi sorular sorulur. Örneğin: Osmanlılarda parayı ilk Osman Bey mi bastırdı, Orhan Bey mi bastırdı? Bu konuda bir tartışma çıktığı zaman, belgelere bakılmalı, yani şu ana kadar Osmanlıya ait bulunan ilk paranın basım tarihine veya arşivlerde bu konuyla ilgili bir belge varsa onu gösterince bu tartışma biter. Bu tür tartışmalarda belge bulunduğu zaman tartışma sona erer. Ancak; neden, niçin, nasıl gibi soruların sorulduğu olaylarda bazen belge ortaya çıksa bile yoruma açık bir durum olduğu için tartışma devam eder gider. Örneğin: Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransuva'ya gönderdiği fermanı, yaptığı yardımı herkes bilir, kimse yardım etmedi diyemez. Bu olayda tartışılan konu Kanuni ne amaçla yardım etti? Amacı, Fransuva'yı kurtarmak mıydı? Hıristiyan birliğini parçalamak mıydı? Diğer ülkelere güç gösterisi yapmak mıydı? Gibi sorular bu olayla ilgili birçok yorum yapılmasına neden olur. Bu ve benzeri olaylarla tarih dersinde hep karşılaşılır. Bu sebeple tarih kitaplarında yer alan metinlerdeki anlamlar, olayların görülen ve görülmeyen nedenleri ve insanların niyetleri hep yorumlanmıştır. Tarih dersinde kavramların yorumu da oldukça önemlidir.

Dilthey'de, tarihsel bilginin bir entelektüel nesne olarak algılanabilmesi ve tarihsel düşünme ediminin gerçekleşebilmesi için, olguların kavramsallaştırılması ve bu kavramların, tarihsel olayların yorumunda başvurulan odaklar olarak kullanılması durumunu savunmuştur (Özlem,1992:180).

Tarih öğretiminin en önemli işlevlerinden birisi de; öğrencilerin tarihsel bilgi ve kanıtları sorgulamak, çözümlenmek ve yorumlamak amacıyla tarihçiler tarafından kullanılan becerileri

öğrencilerin kazanmasına olanak sağlamaktır (Dinç, 2004; Fines, 1988; Haydn, 1993; Jenkins and Brickley, 1991; Safran, 2006). Tarih bilinci, “geçmişin yorumu, bugünün algılanması ve gelecek beklentisidir” (Tekeli, 1998). Tatar (1999)’a göre tarih gerçekliği, insanın anlayış ve ufkunun inşa edici bir parçasıdır. Laverty (2003) tarihselliğin, bir kişinin tarihi veya geçmiş bir kültürün, doğumundan bugüne kadar olan sürecini ve neyin nasıl yapıldığını kapsadığını ve dünyayı anlamamanın yollarını aradığını belirtir. Culphin (1996) yaptığı çalışmada tarih öğretiminin;

*kronoloji

*benzerlik ve farklılık

*çağdaş davranışlar,

*değişim ve süreklilik,

*neden

*kaynakların kullanımı,

*“tarih yorumları ile ilgili öğrenme ve beceriler kazanabilme”, amaçlarının olduğunu belirtmiştir. Hermeneutik yorumlamada anlamın ortaya çıktığı zaman ve ortam şartlarının farkında olunması yorumlamanın güvenilirliği açısından oldukça önemlidir (Atay, 2007). Tarih dersini de içeren “özgürlük ve sorumluluk” gibi kavramların ilkel topluluklardan gelişmiş toplumlara doğru farklı anlamlar kazandığı hatta işlevsel olarak dahi değişiklikler gösterdiği görülmektedir (Uludağ, 2005). Bazı konuların farklı yorumların yapıldığı tespit edilmektedir. Madison hermeneutikte anlamaya ilgili üç sav ortaya atar. Bunlar; anlamak aslında yorumlamaktır. Bütün anlamlar aslında dile bağlıdır. Bir metindeki anlamın ne olduğunu anlamak, metnin kullanımına yönelik amaçtan ayrı tutulamaz (akt: Atay, 2007).

Tarih dersinde öğrencilerden beklenen en önemli becerilerden birisi de okudukları, metni, parçayı veya belgeyi doğru anlamalarıdır. Çünkü özellikle yoruma açık belge ve metinler farklı anlamları ortaya çıkarabilir. Özellikle tarih derslerinde okunan belge, vesika ve önemli konular hakkındaki yazıların doğru anlaşılması çok önemlidir. Tarihi kaynakların doğru anlaşılması ve doğru yorumlanması oldukça önemlidir. Tarih öğretmenleri veya tarih konularını işleyen sosyal bilgiler öğretmenleri doğru anlamamanın önemini nasıl gerçekleştireceğini öğrencilere anlatabilmelidir. Tarih dersi öğrencideki yorum gücünü ve yaratıcı düşünce yeteneğini geliştirebilmeli bunun için öğrencilerin okuduklarını anlamaları ve yorumlamaları oldukça önemlidir. Okuduğunu anlayamayan, yorumlayamayan çıkarımlarda bulunamayan bir öğrencinin tarih dersinden çok büyük kazanım elde etmesi beklenemez. (Öztürk, 2002), tarih dersinde roman kullanımı sayesinde öğrencilerin, tarihi olaylarla daha iyi bağ kurduklarını, düşünme becerilerinin geliştiğini, empati yaptıklarını, konuyla ilgili sorulara daha kolay cevap verdiklerini, derse ilgilerinin arttığını belirtmiştir. Çeşitli belge ve metinleri kullanırken gereksiz bilgilerden kaçınmaya dikkat etmek gerekmektedir. Dilek (2001) gereksiz bilgilerin öğrencilerin ilgisini çekmediğini, öğrenilenin sadece ezber düzeyinde kaldığını ve biri süre sonra unutulup gittiğini belirtmiştir. Ezber yöntemi öğrencilerin düşünme ve yorum yapma gücünü engellediği için tarih dersinde başka yöntemlerin kullanılması bir gerekliliktir. Öztürk ve Otluoğlu (2003), sosyal bilgiler dersinin ezber dersi olarak görüldüğünü, içeriğin ağır olduğunu ve gerçek hayattan kopuk olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kitap ve öğretmen merkezli bir işleyiş yapılmasının, öğrencilerin edilgenliğe mahkûm edilmesi ve uygulamadan yoksun bırakılmasının olumsuzluklarını, ders kitaplarının daha ilgi çekici hale getirilmesini, görsel ve edebi ürünlerle süslenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Droysen’e göre tarihinin geçmişte ortaya çıkmış olayların etkisi altında anlama faaliyetini gerçekleştirmektedir. Droysen hermeneutiği genel bir tarihsel anlama kuramının zorunlu bir parçası haline getirir. Tarihsel materyali araştırma faaliyetine dayalı olan anlama çabası, eleştiri ve yorum olmak üzere iki süreci barındırır. Eleştiri, tarihsel metinlerin güvenilirliğini tespit etmek, yorum ise bu metinlerde açığa çıkan tarihsel olguları değerlendirmek ve açıklamaktır (akt:Tatar, 2004). Tarih dersinde öğrencilerin etkin kılınabileceği, öğrenci merkezli bir yaklaşım yapılabilmesi için

çeşitli belge ve metinlerden yararlanmak bir zorunluluktur. Bu metin ve belgeler öğrencilerin konuları anlama ve yorumlamalarında oldukça etkili olacaktır. Taşdelen (2006)'e göre; anlama bir yorumlama, yorumlama da bir anlamadır. Anlama sorunu, metni farklı şekillerde okuyup anlayabileceğimizi ve önümüzde farklı anlama seçenekleri olduğunu gösterir. Çünkü anlayan öznenin anlama edimine kendi öznelliğini katarak anlamayı bir yorumlama etkinliğine dönüştürür. Mueller (1986) anlamayı daha çok var olmayı kendileri sayesinde tasarılanan ufukların sürekli kaynaşması olarak görmektedir. Bu kaynaşma süreci bir gelenek içinde sürekli devam eder; çünkü eski ve yeni, burada, biri diğerinden açıkça ayrılmaksızın yaşamın değerine ilişkin bir şey oluşturmak için sürekli bir araya gelirler. Anlamanın yanında, anlanılanı yorumlayabilmek ve etkili bir okuyucu olmak oldukça önem taşır. Jeanrond (2007:127)'un belirttiği gibi; “her okur, çeşitli açıklayıcı hareketler tarafından sınanan kendi özel okuma perspektifi tarafından bildirilen ve sevk edilen metni anlayacağından, böylece zuhur eden metnin anlamı, her zaman bireysel okurların yeterliği ve performansına göre biçimlenecektir.”

Okuma, anlama ve yorumlama birbiriyle ilişki içindedir. Okuma, sözcükleri algılama, bunları anlamlandırıp kavrama, bir takım algısal ve bilişsel işlemlerden oluşan bir yorumlama ve tepki verme sürecidir (Özdemir, 1998; Şengül ve Yalçın, 2004; Yağcıoğlu ve Değer, 2002). Anlamak yorum yapabilmek için çok önemlidir. Akyol'a (2003) göre okuduğunu anlayan, anladığını da içinde yaşadığı ortamı geliştirmek amacıyla çeşitli yönlerden kullanabilen okuyucuların yetiştirilmesi için eğitim-öğretimin buna uygun bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, okuyucular, metinle etkileşimde bulunurlar ve ondan anlam çıkarırlar (Martorella, Beal ve Bolick, 2005). Öğrencinin yazılanı, okuduğunu anlayabilmesi için iyi bir kelime hazinesine sahip olması gerekmektedir. Aksi halde metni tam ve doğru olarak yorumlayamaz. Öğretmen öğrencilerin okudukları metinlerde karşılaştıkları kelimelerin eş veya zıt anlamlarını vermeli, öğrencinin anlayıp anlamadığını kontrol etmeli. Metinlere yapılan yorum yorumcunun metine yüklediği anlama göre değişkenlik göstermektedir. Okunan metne sorulan sorular, yorumcunun yorumunu etkileyecektir. Tarihi bir metni okuyan kişi genellikle kendi zamanı ile o zaman arasında bir mukayese yaparak yorumlamaya gidecektir. Yorumcunun görevi bir olayı açıklayacak en uygun ifade tarzını bulmaktır. Yorumcunun okuduğu metnin dilini yazan kişi kadar yorumcunun da dil bilgisinin iyi olması gerekir.

Tarihsel analiz ve yorum becerisinin öğrencilere kazandırılması özellikle yapılandırmacı yaklaşımda vazgeçilemez bir durumdur. Özellikle kavramların öğretiminde, olayların değerlendirilmesinde ve çıkarımlarda bulunulması konusunda tarihsel analiz ve yorum gücü önem kazanmaktadır. Öğrenci bir kanıtı, bir belgeyi sadece okumakla yetinmemeli, geçmiş ile empati kurabilmeli ve okuduğu belgeleri yorumlayıp çıkarımda bulunabilmelidir.

Yeniden gözden geçirilen tarih programlarında bu durum fark edilmiş ve “tarihsel analiz ve yorum becerisi” ile ilgili geniş bir açıklamaya yer verilmiştir.

Tarih 11 programında tarihsel analiz ve yorum yapabilmek için öğrencilerin tarihsel kavrayış becerilerini kullanması gerektiği belirtilmiştir.

Programda ayrıca;

Tarihi bir doküman veya metnin yazarını veya kaynağını belirleme ve geçerliğini değerlendirme (tarihsel kavrayış becerisi) birbiriyle ihtilafli tarih metinlerini karşılaştırmanın (tarihsel analiz ve yorum becerisi) ön koşulu olduğu,

Analiz yapmanın, kavrayış ile ilgili beceriler üzerine inşa edildiği ve öğrenciden tarihinin kanıtlarının ve bu kanıtlardan yola çıkarak ortaya attığı yorumların sağlamlığının değerlendirilmesinin isteneceği,

İyi yazılmış tarihsel metinlerin, öğrencilerin tarihte neden sonuç ilişkilerini analiz etmesinde etkili olacağı, böylece öğrencinin toplumsal değişimin nasıl olduğunu, insanın eğilimlerinin önemini, süreç ve çıktılar kargaşası içinde toplumsal değişimin amaçlarını, onları belirleyen araçlar tarafından nasıl etkilendiğini analiz edebileceğini belirtmiştir(MEB,2009).

Tarihsel analiz ve yorum becerisini geliştirirken öğrenciler;

1. Benzerlik ve farklılıkları belirleyerek, farklı düşünce, değer, tarihî şahsiyet, davranış ve kurumları karşılaştırır.
2. Geçmişte yaşamış insanların farklı güdülerini, inançlarını, çıkarlarını, umutlarını ve korkularını belirterek bu insanların farklı bakış açılarını göz önünde bulundurur.
3. Neden sonuç ilişkilerinin birçok boyutunu (bireyin ve tarihî şahsiyetlerin önemi, ekonomik ve nesnel koşulların önemi, düşüncelerin, insan çıkarlarının ve inançların etkisi, şansın ve tesadüfün rolü) göz önüne alarak bu ilişkiyi analiz eder.
4. Mekan ve zaman sınırlarını aşan uzun vadeli ve büyük çaptaki gelişmeler de dahil süregelen sorunları belirlemek amacıyla çağlar ve bölgeler arasında karşılaştırmalar yapar.
5. Tarihsel kanıt temelli ve bilgiye dayalı hipotezlerle desteklenmeden öne sürülen görüşleri ayırt eder.
6. Birbiriyle ihtilafli tarihsel metinleri karşılaştırır.
7. Tarihsel olasılık örneklerini ve değişik seçeneklerin nasıl farklı sonuçlara yol açabileceğini göstererek tarihte kaçınılmazlığın olduğuna ilişkin iddiaları şüphe ile karşılar.
8. Tarihsel olaylar hakkındaki yorumların geçici olduğunu, yeni bilgiler keşfedildikçe ve yeni yorumlar yapıldıkça değişebileceğini kavrar.
9. Tarihçilerin geçmiş hakkında farklı yorumları olduğundan ve tarihçiler arasındaki temel tartışmalardan haberdar olur.
10. Geçmişte alınan kararların sağladığı fırsatları ve yol açtığı sınırlılıkları göz önüne alarak geçmişin etkileri hakkında hipotezler üretir (MEB, 2009;12).

AMAÇ

Bu çalışmada tarih dersinde birinci elden kanıt olarak kullanılan belgeleri, öğrencilerin anlama ve yorumlama becerilerini, kanıtları eleştiri süzgecinden geçirip, kanı süzebilme yeteneklerini, çıkarımda bulunabilme ve anladığını yorumlayabilme durumlarını hermeneutik yaklaşımla tespit etmektir. Bu çalışmanın, öğretmen adaylarının hermeneutik yaklaşımı öğrenmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma sınıf öğretmenliğinde okuyan öğrencilerin tarihi belgeleri anlama ve yorumlama durumlarını ortaya koyan betimsel bir çalışmadır. Çalışma tarama modeli kullanılarak geliştirilmiştir. Verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma 2007–2008 eğitim-öğretim yılında Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencilerinden 4 şubeden 132 öğrencinin görüşleri ile sınırlıdır. Sınıf öğretmenliği Anabilim dalında I. öğretime devam eden öğrenciler; 41 kız, 57 erkek; II. öğretime devam eden öğrenciler; 33 kız, 63 erkek'tir. Çalışmaya katılan öğrencilerin dağılımı ise I. öğretimden 36 erkek, 30 kız öğrenci; II. öğretimden ise 46 erkek, 20 kız öğrenci çalışmaya katılmıştır.

Veriler, öğrenciler arasında dağıtılan metinlerin hermeneutik yöntemle (Laverty, 2003; Mil, 2007; Tatar, 2004) incelenmesiyle elde edildi. Metinler ve sorular önceden belirlendi, öğrencilerin belirlenen metinleri okumaları ve açık uçlu soruları cevaplandırmaları istendi. Verilerin analizinde görüşlerin frekans tabloları oluşturulmuştur. Bazı görüşler olduğu gibi verilmiştir. Belgelerin ve soruların uygunluğu konusunda uzman kanısı alınmıştır.

İşlem Basamakları:

Öğrencilere hazırlanan belgeler ve sorulardan oluşan formlar dağıtıldı. Öğretmen adaylarının bu metinleri okumaları, daha sonrada sorulara cevap vermeleri istendi.

Verilen belgeler şunlardır:

1. Sultan II. Abdülhamit Han; “7 Ağustos 1886, BOA. Y.A. Hus 194/19”

Padişahımızın Kudüs-i Şerif’te yaşayan Habeş rahip ve rahibelerinin ayinlerini yapabilmeleri için sur dışında bir kilise inşasına müsaade etmesi Habeş Kralı Yuhanna ile halkın memnuniyeti ve şükranlarına sebep olmuştur (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006: 116).

2.Sultan II. Mahmut Han; “18 Eylül 1831, BOA. Tahvil Defteri 30”

Adapazarı Kazası Naibi Mehmed Şerif’e hükü ki:

Adapazarı’nda eskiden beri haftada bir kurulan pazar, Hıristiyan ahalinin ayin gününe denk geldiğinden alış-verişe sekte vurmaktadır. Bu durum fakirlerin ticaretlerine de mani olmaktadır. Bu sebeple pazarın cumartesi günlerine kurulmasını emrettim(Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006: 403).

3.Marûz-i çâker-i kemîneleridir ki; “29 Eylül 1907” BOA. İrâde Taltifat, 1325 Ş/32”

Kazan ulemâsından medrese-i Muhammediyye müderrisi Âlimcan el- Bârûdî Efendi’ye ikinci rütbeden Mecidî ve haremî hânıma ikinci rütbeden Şefkat nişân-ı zî-şânları ihşân buyrulduğundan mu’âmele-i lâzimenin ifâsı şeref-sudûr buyrulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî îcâb-ı âlîsinden olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir (s:114).

Ser-Katib-i Hazreti

Şehriyârî

Tahsin

4. Ecdadın Ticaret Ahlakı

Yabancı bir kumaş tacirinin, Osmanlı ülkesine gelerek bir kumaş imalathanesinin mallarını beğenip, almak istedikten sonra, mal sahibinin kumaş toplarını verirken bir top kumaş ayırdığını görüp bu hareketinin sebebini sorması üzerine, Osmanlı esnafı “*Onu sana veremem kusurludur*” cevabını verir. Yabancı tacirin “*Zıyanı yok, önemli değil*” demesine rağmen Osmanlı esnafı o kumaş topunu vermemekte direterek: “*Benim malımın kusurlu olduğunu söyledim, biliyorsunuz. Fakat siz onu kendi memleketinizde satarken, orada, benim size söylediklerimi bilmeyeceklerdir. Böylece de müşterilerinize kusurlu mal satmış olacağım. Neticede Osmanlı’nın gururu, şeref ve haysiyeti rencide olacak, bizi de hilekâr sanacaklardır. Onun için bu kusurlu kumaş asla size vermem*” diyerek, kumaş vermeyişinin sebebini izah eder (Arslan, Demirel, 2007:157).

Bu belgeleri öğrencilerin okumaları ve aşağıdaki soruları cevaplandırmaları istendi.

1. *Belgelerden ne anladığınızı yazınız.*

2. *Belgelerde bahsedilen konularla ilgili yorumlarınızı yazınız.*

3. *Belgeleri anlamakta zorlandıysanız, zorlanma nedenlerinizi yazınız.*

Öğretmen adaylarının sorulara verdikleri cevaplar frekanslara ayrıldı. Görüşler frekanslara ayrılırken birbirine yakın olanlar aynı frekansta toplanmıştır.

Çalışma sonunda öğretmen adaylarına “bu tür etkinliklerin tarih dersinde kullanılmasının etkili sonuçlar oluşturacağına inanıyor musunuz? Neden?” Sorusu sorularak öğrencilerin “evet”, “kısmen”, “hayır” seçeneklerini işaretlemeleri istendi. Öğretmen adaylarının görüşleri frekanslara ayrıldı. Gerçek görüşlerinden örnekler verildi.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmada elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Tablo 1: Öğretmen Adaylarının 1. Belgeden Ne Anladıkları Sorusuna Verdikleri Cevaplar:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
II. Abdülhamit dindar Habeşliler için Kudüs Şerifte surların dışında bir kilise yaptırmıştır. Böylece Habeş Kralının ve halkının memnuniyet ve şükranlarını kazanmıştır.	83
II. Abdülhamit'in hoşgörü politikası anlatılıyor.	47
Farklı dindeki insanların ibadetlerini kolaylıkla yapabilmelerinin sağlandığını anladım.	26
Gayri Müslimlerin Osmanlı yönetiminden duydukları memnuniyet anlatılıyor.	19
Hıristiyanlar rahat ibadet yapsın diye yapılan kilise anlatılıyor.	4
II. Abdülhamit'in bir kilisenin yapımına izin verirken, bunu halkın huzuru ve özgürlüğü için yaptığını anladım.	2
II. Abdülhamit'in demokrat olduğunu anladım.	2
Habeşli rahibin kilise talebine verilen cevabı içeriyor.	1
Padişahın kendi dininin dışındaki insanlara yaşama hakkı verdiğini anladım.	1

Tabloya göre öğretmen adaylarının verdiği cevaplardan en çok frekansa sahip olan görüş; metnin tekrarı niteliğindedir. 2. sıradaki görüşte ise; II. Abdülhamit'in hoşgörü politikasının anlatıldığı belirtilmiştir. Farklı dinden olan insanlara II. Abdülhamit'in nasıl baktığını anladıklarını yazmışlardır. 4 kişi "Hıristiyanlar rahat ibadet yapsın diye yapılan kilise anlatılıyor." Diye açıklama yapmıştır, ancak metinde kilise hakkında bir anlatım yapılmamaktadır. Bu görüşü belirten öğretmen adaylarının okuduklarını tam ifade edemediği görülmektedir.

Tablo 2. 1. Belgede Bahsedilen Konularla İlgili Öğretmen Adaylarının Yorumları:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Farklı dine mensup insanların ibadetlerini yapabilmeleri için şartları oluşturmak güzel bir davranıştır.	101
Padişah çok güzel hoşgörü örneği sergilemiştir.	84
Padişahın bu davranışı Hıristiyan halkın memnuniyetini sağlamıştır.	42
O dönem göre "Laik" bir yaklaşım sergilenmiştir.	11
II. Abdülhamit'in yaptığı davranışı her lider yapmayabilir.	5
Din adamlarının istekleri yerine getirilmiştir.	4
Bu fermanla İslam dininin hoşgörüsü vurgulanmıştır. II. Abdülhamit'in bu davranışını bir vefa borcunu yerine getirmek amacıyla yaptığını inanıyorum. Çünkü İslamiyet ortaya çıktığı zaman müşriklerden kaçan bir grup Müslüman Habeşistan'a gitmiş, orada Habeş kralı Hıristiyan olmasına rağmen Müslümanları hoşgörüyle karşılamış, koruma altına almış ve onların bir süre ihtiyaçlarını karşılamıştı.	3
İnsanlar hangi dine mensup olursa olsun dinini yaşamakta özgürdür. Hiç kimse bunlara karışamaz ve yaptırımında bulunamaz.	2
II. Abdülhamit'le ilgili kötü şeyler düşünürdüm, ancak bu belgeyi okuyunca çok etkilendim.	1
İnsanların değer olarak kabul ettiği şeylere saygı göstermeliyiz.	1

Tabloya göre öğretmen adaylarının görüşleri; farklı dine mensup insanların ibadetlerini yapabilmeleri için şartları oluşturmak güzel bir davranış olarak nitelemişlerdir. Padişah çok güzel hoşgörü örneği sergilediğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu yorumları yapmaları,

onlarında farklı inançta olan insanlara bakış açılarının hoşgörü içinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 3: Öğretmen Adaylarının 2. Belgeden Ne Anladıkları Sorusuna Verdikleri Cevaplar:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
II. Mahmut'un inanç özgürlüğüne önem verdiği anlatılmaktadır.	51
II. Mahmut'un Hıristiyan halkın ibadetlerini rahatlıkla yapabilmeleri için yaptığı faaliyet anlatılmaktadır.	44
II. Mahmut'un Hıristiyanların içine düştüğü olumsuz durumda, onları memnun etmek için yaptığı düzenlemelerden bahsediliyor.	32
İnsanların inançlarını rahat yapabilmeleri için pazar gününü değiştirmiştir.	22
İnsanlar hem ibadetlerini, hem de alışverişlerini yapabilmişlerdir.	
II. Mahmut Hıristiyanların ibadet yapmasına karşı değildir.	18
II. Mahmut'un Hıristiyanların ayin gününe denk gelen pazarı fakirlerinde faydalanabilmesi için cumartesi gününe almasından bahsediliyor.	7
Adapazarı'nda kurulan pazarın taciz edildiği anlatılıyor.	1

Öğrenciler genelde birbirine yakın ifadeler kullanmıştır. Bir öğrencinin metni tam olarak anlayamadığı görülmektedir. "Adapazarı'nda kurulan pazarın taciz edildiği anlatılıyor." İfadesini kullanmıştır. Oysa metnin bu ifadeyle hiç ilgisi yoktur.

Tablo 4: 2. Belgede Bahsedilen Konularla İlgili Öğretmen Adaylarının Yorumları:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Osmanlı'nın gayrimüslimlere iyi ve hoşgörülü davrandığından bahsedilmiş ve Osmanlı devletinin hoşgörülü bir devlet olduğu ortaya konmuştur.	63
Padişah hem Osmanlı'nın her dine saygı gösterdiğini ispatlamış, hem de gayri Müslimlerin İslamiyet'e bakış açılarını etkilemiştir.	61
II. Mahmut pazarın yapılacağı günün değiştirerek, Gayri Müslim ve Müslüman vatandaşların bir arada alışveriş yapmalarını ve kaynaşmalarını sağlamıştır.	58
II. Mahmut'un yaptığı bu davranış ticaretin gelişmesini etkilemiştir.	16
Her zaman insanlar saygı duyan bir toplum olmalıyız.	14
II. Mahmut'un adil bir kişi olduğu görülmektedir. Her kesimden insana eşit davranmıştır.	6
Padişah bir taşla iki kuş vurmuştur.	2
İbadet gününün alışveriş yapılacak gün ile aynı zamanda olmasına çözüm bulması, iyi bir davranıştır. Kötü niyetli olsa "ne olsa Hıristiyan, isterse ibadet yapsın isterse ticaret yapsın" deyip bir çözüm üretmezdi.	1
Pazar günleri kurulan Pazar yeri, cumartesiye alınmış, buda hoşgörüsüzlüğü baskı kültürünü tetikliyor. Hoşgörüyü geliştirmemiz gerekiyor. "bu cevabı veren kişinin metni tam olarak anlayamadığı görülmektedir. Çünkü metinde geçen konu bu durumun tam tersidir."	1
Ders kitaplarında II. Mahmut'un yeniçerileri kaldırmamasından, kılık kıyafet düzenlemeleri yaptığından bahsedilir, ilk defa II. Mahmut'la ilgili böyle bir bilgi okudum.	1
1 ve 2. fermanında olduğu gibi bir Türkiye oluşturmalıyız.	1
Herkesin kendi inançlarını yaşayabilmesi için ve emeklerinin karşılıklarını alabilmesi için olanaklar sağlanmıştır.	1
II. Mahmut tüm insanların ihtiyaçlarını kavga ve düşmanlık olmadan giderilebileceğini, böylece halk arasında dostluğun gelişeceğini göstermiştir.	1
Çok iyi bir yaklaşım, çünkü yapılan ticaret gelecek olan vergileri artırır.	1
II. Mahmut inanç özgürlüğüne saygı duyduğu için ayin gününü değil, pazar yapılacak günü değiştirmiştir. Çünkü ayin gününü değiştiremez.	1

Tabloya göre; öğrencilerin verdikleri cevaplar genelde Osmanlı'nın gayrimüslimlere iyi ve hoşgörülü davrandığından bahsedilmiş, farklı dinlere olan saygıdan bahsedilmiş ve farklı inançtan da olsa insanların kaynaşmasının düşünüldüğünü yönündedir. Öğretmen adaylarının yorumlarına bakıldığında II. Mahmut'un yaptığı işin beğenildiği görülmektedir.

Tablo 5: Öğretmen adaylarının 1 ve 2. belgeleri anlamakta zorlanma durumları ile ilgili görüşleri:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Belge açık ve nettir.	63
Anlaşılmayan bir yer yoktur.	38
Yorum yapabilmemde belgelerin açık ve anlaşılır olması önemliydi.	21

Tabloya göre öğretmen adayları 1 ve 2. belgeleri açık ve anlaşılır bulmuştur. Öğretmen adaylarının anladıkları ve yaptıkları yorumlara bakıldığında da bu cevapları doğrular bir durum ortaya çıkmaktadır. Dilin sadece ve anlaşılır olması belgelerin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Tablo 6: 3. Belgeden Öğretmen Adaylarının Ne Anladıkları Sorusuna Verdikleri Cevaplar:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Bir şey anlayamadım.	47
Bazı kelimeleri anladım ama geneli ile ilgili bir şey söyleyemem.	38
Kazan Ulemasından Alimcan el Barudi Efendiyle ilgili bir belgedir.	24
Herkesin kendi işiyle uğraşması gerektiğini anladım.	1

Tabloya göre öğrencilerin 3. belgeden bir anlam çıkaramadıkları görülmektedir.

Tablo 7: 3. belgede bahsedilen konularla ilgili öğretmen adaylarının yorumları:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Yorum yapacak kadar belgeyi anlayamadım.	46
Anlamadığım için yorum yok.	37
Çok ağır bir dili var.	28

Öğrencilerin yorum yapabilmelerini sağlayacak bir durumun olmadığı görülmektedir. Metni anlamadıklarını belirtmeleri de zaten bu durumun olmadığını göstermektedir.

Tablo 8: Öğretmen Adaylarının 3. Belgeyi Anlamakta Zorlanma Durumları İle İlgili Görüşleri:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Anlamadığım çok şey var.	45
Kelimeler çok ağır.	33
Arapça kelimeleri anlayamadım.	22
Türkçe olmadığı için bir pek bir şey anlamadım.	3
Arapçaya karşı ilgim vardır, öğrenmeye çalışıyorum, ama bu metni anladığım söylenemez.	1
Birkaç kelime hariç anlamadım, bunun sebebi metnin yabancı kelimeler barındırmasıdır. Yabancı kelimeler derken, yabancılaştırıldığımız kelimeler olmasından dolayı.	1

Öğrencilerin bu belgeyi anlayamadıkları görülmektedir. Belgenin anlaşılmasının nedeni olarak belgede geçen kelimelerin çok ağır olduğudur. Dil anlaşılır olmazsa öğrencilerin yorum yapmaları beklenemez.

Tablo 9: 4. Belgeden Öğretmen Adaylarının Ne Anladıkları Sorusuna Verdikleri Cevaplar:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Osmanlı esnafının dürüst ve ahlaklı olduğunu anlatılıyor.	84
Karşısındakine değer veren bir insan anlatılıyor.	38
Kul hakkı yememenin önemini anlatılıyor.	29
İnsan haklarına saygı duymanın önemini anlatılıyor.	25
Devlet sevgisi öğretiliyor.	14
Her şeyin para demek olmadığı anlatılıyor.	9
Ülkesini seven ve ona zarar gelmesini istemeyen birisi anlatılıyor.	8
Osmanlı esnafının yaptığı örnek bir davranış anlatılmıştır.	7
Ecdat her zaman böyle davranış sergilemiştir.	3
Hıristiyan bile olsa kimseye karşı kötü davranmamak gerektiğini anladım.	1
<i>Osmanlı esnafının hem ülkesinin prestijini, hem de kul hakkı yememeyi düşündüğünü anladım.</i>	1

Tabloya göre; esnafın yaptığı davranışın birçok mesaj verdiğinden bahsedilmektedir. Dürüstlükten, değer yargılarından, devlet ve ülke sevgisinden, karşısındaki insanlara karşı samimi olmaktan bahsedilmektedir. Bir kişi “Hıristiyan bile olsa kimseye karşı kötü davranmamak gerektiğini anladım.” demiştir. Ancak parçada tacirin Hıristiyan olduğuna yönelik bir ifade yoktur.

Tablo 10: 4. Belgede Bahsedilen Konularla İlgili Öğretmen Adaylarının Yorumları:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Osmanlı esnafının mükemmelliği anlatılmaktadır.	79
Dürüst olan her zaman kazanır.	53
Esnaf kendisinden fazla milletini düşünmüştür.	26
Günümüzde böyle esnaf bulmak oldukça zordur. Artık böyle esnaflık kalmadı.	16
Yurtdışına gidip geri gelen sebze ve meyveleri satanlar bu metni iyi okumalıdır.	10
Onların ismi yurtdışında kötülenmiyor, Türkiye'nin adı lekeleniyor.	
Osmanlı esnafının yaptığı hareket oldukça anlamlıdır.	7
Zamanında kendisi siftah yapan esnafın komşusunun da siftah yapması için uğraşan bir millettik. Ancak günümüzde doyumsuzluk hâkimdir.	5
Kim devletin gururunu, haysiyetini düşünüyor ki, herkes kendine çalışmakta.	3
O zamanlar Ahilik geleneği vardı. Esnaflar usta-çırak ilişkisi ile yetişiyordu, şimdi azıcık parası olan hemen esnaflığa soyunuyor.	3
Bu kadar ince düşünen insan tüm toplumlara lazımdır.	3
Kapitalizmde böyle bir davranış görülemez.	2
Belki yabancı tacir o kumaşı götürüp, “Osmanlı hile yapmış, bize bozuk mal satmış” deyip kötü reklam yapabiliirdi ama esnaf böyle bir durumu engellemiştir.	1
Osmanlı esnafı ileri görüşlüymüş.	1
Bu esnaf belki hiç okula bile gitmemiştir. Ama çok önemli bir davranış göstermiştir.	1
Günümüzde en iyi okulu bitirip de bu şekilde düşünemeyecek çok insan vardır.	

Tabloya bakıldığı zaman öğretmen adaylarının metinde geçen esnafın davranışını çok beğendikleri görülmektedir. Günümüzde de böyle esnaflara ihtiyaç olduğunu belirtmeleri de oldukça manidardır. Yapılan yorumlarda önceki bilgilerin kullanılarak konunun pekiştirildiği görülmektedir. Örneğin; ahilik teşkilatından bahsedilmekte ve eski esnafların davranışlarından bahsedilmiştir.

Tablo 11: Öğretmen Adaylarının 4. Belgeyi Anlamakta Zorlanma Durumları İle İlgili Görüşleri:

Öğretmen adaylarının görüşleri	Frekans
Anlamakta zorlanmadım.	123
Ecdat yerine atalarımız, tacir yerine tüccar, kelimeleri kullanılsa daha iyi olurdu.	3
“Benim malımın” yerine “malımın” dense daha iyi olurdu.	3
“Ziyani yok”, “önemli değil” ikisinin de aynı cümlede kullanılmasını anlayamadım.	1
Olayın tam olarak geçtiği tarihi anlayamadım. Buna yönelik bir ipucu bulamadım.	1
Yabancı tacirin, malın kötü olduğunu bilmesine rağmen kumaşı almak istemesini anlayamadım.	1

Tabloya göre öğrencilerin büyük bölümü belgeyi anlamakta zorlanmadığını belirtmiştir. Bunda en büyük etken dilin sade ve anlaşılır olmasıdır. Bunun yanında metinde geçen eş anlamlı kelimelerin kullanılmasına yönelik eleştiri yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın sonunda öğretmen adaylarına “Bu tür etkinliklerin tarih dersinde kullanılmasının etkili sonuçlar oluşturacağına inanıyor musunuz?” sorusu soruldu. Bu soruya öğretmen adaylarının verdiği cevaplar; Evet: 104, Kısmen: 25, Hayır: 3’tür. Bu sonuca göre öğretmen adaylarının %78,8’i bu tür etkinliklerin tarih dersinde kullanılmasının etkili sonuçlar oluşturacağına inandığı görülmektedir.

Öğretmen Adaylarının Bu Görüşlerinin Nedenleri:

“Evet” diyen öğrencilerin bazı görüşleri:

*Özellikle siyasi konuların işlendiği tarih dersinde bu tür belgelerle, metinlerle öğrencilerin toplumsal bakış açısı kazanacağına inanıyorum.

*Çok faydalı olur.

*Padişahların veya diğer liderlerin farklı özelliklerini tanıma fırsatı vermektedir.

*Öğrencilere çeşitli değerleri kazandırabilmek için bu tür etkinliklere ihtiyaç vardır.

*Tarih dersi ezberden kurtulur, farklı bir yöntem kullanılmış olur.

*Bu tür etkinlikler hep ilgimi çekmiştir.

*Tarih dersinde genelde konular birbirinin tekrarıdır. Bu şekilde yeni bir bilgi öğrenme şansı elde edilir.

*Okuduğunu anlayabilmek çok önemlidir. Anlamazsak yorum yapamayız. Bu tür etkinlikler sıklıkla kullanılmalıdır ki yorum gücümüz gelişsin.

*İlkokulda Hz. Ali ile ilgili bir metin okumuştum, o metin hala aklımdadır, ama Hz. Ali dönemiyle ilgili siyasi olayların çoğunu unuttum. Onun için bu tür etkinliklerin faydalı olacağına inanıyorum.

“Kısmen” diyen öğrencilerin bazı görüşleri:

*Belge veya metin iyi seçilmezse çalışma amacına ulaşmayabilir.

*Seçilen belgelerin, anlaşılabilir olmasına dikkat edilmelidir.

*Öğrencilerin yorum yapabileceği altyapılarının olduğu belgeler seçilmelidir.

*Öğrencilerin çıkarımda bulunabilmeleri için öğretmenin yardımcı olması gerekir.

*Öğrenci seviyesine uygun metinler olmalı.

*Herhangi bir zümreyi üzmecek metnin seçilmesi gerekir.

*Metinlerin objektif olması gerekir.

“Hayır” diyen öğrencilerin görüşleri:

*Yazarların etkinlikte kullanılacak metinlerin konusunu objektif seçeceğine inanmıyorum.

**Tarih dersi yorum yapabileceğimiz bir tarzda işlenmiyor, hep ezber yaptırılıyor bu sebeple bu tür bir çalışmada öğrenciler beklenen cevapları veremeyebilir.*

**Metni belirleyecek kişiler batı hayranıysa İngilizce kelimelerden oluşan bir metin hazırlar, doğu hayranıysa Arapça kelimelerden oluşan metinler koyar bu sebeple hiçbir şey anlayamayız.*

Öğretmen adaylarının görüşleri, hermeneutik yaklaşımla ilgili etkinliklerin yapılması ile ilgili yön göstermeleri açısından oldukça önem taşımaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gadamerin hermeneutik anlayışında, tarihi bir metnin kendi nesnel anlamı içinde kavranmasını mümkün kılan sağlam bir hareket noktası verememektedir. Onların nazarında, yorumcunun bakış açısını hareket noktası olarak almak geçmiş anlamı tahrif etmekten başka bir şey değildir. Geçmiş anlam, anlamın içinde ortaya çıktığı orijinal tarihi ufuk veya bağlamın yeniden inşası ile kavranabilir (Tatar,1999: 10). Safran (2006: 38)'a göre; "Tarih dersinde kanıtı yorumlayarak bilgiye ulaşması istenen öğrenci, başarılı olabilmek için hem eski bilgilerini canlı tutmak, hem de onları kullanmak zorunda kalmaktadır."

Öğrencilerin herhangi bir etkinlikte yorum yapabilmeleri için öncelikle bilgiyi anlayacakları şekle çevirme ve dönüştürme işini yapmaları gerekmektedir (Gunning, 1978, akt: Demircioğlu, 2005). Gunning (1978)'e göre; çevirme ve dönüştürme öğrencilerin bilgiyi bir seviyeden başka bir seviyeye dönüştürmesidir. Başka bir deyişle öğrenciler tarih derslerinde işledikleri konulardaki olayları ve bu olaylarla ilgili kavramları, kendilerine sunulan metnin dışında başka bir formda kendi düşünce ve cümleleriyle ifade ederler. Öğrenciler çevirme ve dönüştürme işini yapmış değilse yorumu da yapamazlar. Çevirme eyleminde öğrenciler herhangi bir olayı kendi cümleleriyle anlatırken, yorumda ise olayın nedenlerini açıklamaya çalışırlar (akt: Demircioğlu, 2005). İnsanlar sadece ders kitaplarını okumakla ve onları anlayıp yorumlamakla uğraşmamalı, farklı kaynakları, farklı belgeleri de okuyabilmelidir. Böylece yeni bakış açıları kazanacaklardır, yorum güçleri gelişecektir. Okuyan, anlama yetisi güçlü ve doğru yorum yapabilen bireyler yetiştirebilmek için öğretmenlerin öğrencileri okumaya özendirilmesi gerekmektedir. Ders kitaplarında çeşitli kaynaklardan veriler toplanarak öğrencilere sunulmaktadır. Öğrenciler aynı ders için yazılmış farklı kaynaklarda farklı görüşlerle karşılaşabilirler. Dinç (2004)'in de belirttiği gibi öğrenciler bir birleriyle aynı ya da zıt görüşte bilgiler veren bu kaynakları karşılaştırarak ele alınan tarih konusu hakkında kendi anlama ve yorumlama güçlerini kullanırlar. Devrimci (1993) yılında yaptığı çalışmada ilk 5. sınıf çocuklarının boş zamanlarında hikâye türü yayınları okuduğunu görülmektedir. Bu sebeple ilköğretim çağındaki çocuklara tarih konularını hikâye kitapları vasıtasıyla verebilir, öğrencilerin tarihi sevmesi, konuları anlaması ve yorumlaması etkin hale getirilebilir.

Bazen 10'larca sayfa yazıp insanlara anlatmaya çalıştığımız bir konuda küçük bir anekdot, bir belge, bir anı, bir hikaye daha anlamlı ve daha etkili bir sonuç verebiliyor. Bu çalışmada da bu durumun görülmektedir. Metni okuyan öğrenciler, Osmanlı padişahlarının farklı din ve inançtan olan insanlara karşı hoşgörülü olduğunu örnek olaylarla ve belgelerle görmüş oldu. Öğrencilerin bu konuda yaptıkları yorumlarda da zaten bu durum görülmektedir. Levstik, (1995) iyi bir anlatımın, çocukların zihinlerinde geçmişin bir dünyasını kurmalarını sağlayabileceğini belirtir ve bunun için tarih ders kitapları yerine edebi ürünler kullanılması gerektiğini belirtir. Levstik, tarih dersinde kullanılacak edebi ürünlerin; tamamen kurgu olmayan (nonfiction) hikâyeler, biyografiler, otobiyografiler ve geleneksel tarih metinleri olacağını açıklamıştır. Heidegger (1995), şiir, biyografi ve tarih gibi yazı biçimleri, insanın davranış biçimlerini, kapasitelerini, gizilgüçlerini, olanaklarını, becerilerini, anlamasını biçimlendirdiğini belirtmiştir. Enzensberger'in, "bir edebiyat metnini okuyan on kişi on farklı

anlama gerçekleştirebilir, yani on ayrı yorumda bulunabilir” görüşü tarih dersi içinde geçerlidir. (akt: Toprak, 2003). Hermeneutik yaklaşımla incelenen metin, belge vb. ile ilgili yapılan görüşlerde öznellik oldukça net bir şekilde görülmektedir. Çünkü insanlar yorum yaparken kendi inançlarını, hislerini, düşüncelerini, yaşam tarzlarını vb. bireysel yönlerini de yoruma katabilmektedir. Mil (2007)’e göre; kelimelerdeki anlamdan çok alt anlamın, söylenmeyenin ortaya çıkarılması amaçlanır. Bazen de söylenen bir şeyin anlaşılması için onu kolaylaştırmak amacıyla hermeneutik kullanılabilir. Okuma, çeşitli becerileri ve yorumlamanın farklı seviyelerinin iç içe geçtiği karmaşık bir süreçtir (Sochor,1958). Bu nedenle özellikle tarih derslerinde tartışmalı konulardaki metinlerin, yazıların çok iyi okunması gerekmektedir. Yazarın düşünceleri ile okuyucunun kuracağı etkileşim konunun en iyi şekilde anlaşılmasını sağlar ve buna bağlı olarak da güzel bir yorum ortaya çıkarır. Bennetts (2004)’e göre; metinleri derinlemesine anlama, metinleri hayata geçirme, yeni alçımalar yakalama, metindeki gizli veya kapalı noktaları açıklama, ortaya çıkan anlamları kontrolden geçirip test etme hermeneutiğin aşamaları arasındadır. Bu aşamalar takip edilerek birçok tarihi metin, belge vb. kanıtlardan faydalanılabilir. Laverty (2003), yorumlama işini yaparken, okunan metinde anlaşılın dilin dışında bir ifade olduğu zaman konu anlaşılabilir, yapılacak olan yorum yanlış yapılabilir. Yorum yapılacak olan konunun geçtiği zamanda gibi düşünmek, konu ile ilgili tecrübe sahibi olmak, yapılacak yorumu sağlıklı kılar.

Araştırma sonuçlarına göre;

Öğretmen adayları belgelerden ne anladınız? Sorusuna genelde metinde yazılanlara yakın bir açıklama yazmışlardır. 1, 2 ve 4. belgeyle ilgi anlamadığınız bir yer oldu mu? Sorusuna genelde; *belge açık ve anlaşılırdı*. Yanıtını vermişlerdir. 3. belge ile ilgili olarak; *anlamadığım çok şey var, kelimeler çok ağır, Arapça kelimeleri anlayamadım* yönünde cevaplar verildiği görülmektedir. En fazla cevap 4. belgeye yönelik verilmiştir. 1, 2 ve 3. belgelerde bazı öğrenciler cevap vermeden geçmişlerdir. Ancak 4. belgeye öğrencilerin 132’side cevap vermiştir. Öğretmen adayları genelde belgelerden ne anladıklarını çok fazla açıklayamamışlardır. Buna karşın belgeleri yorumlama konusunda oldukça etkili oldukları söylenebilir. Öğretmen adayları bu tür etkinliklerde yazarın düşüncesini metne yansıtabileceğinden çekinmektedir. Tatar (1999) çalışmasında bu konunun önemini vurgulamıştır. Hermeneutik çalışmalarda yazarın yorumunu metne yansıtmaması yönünde telkinlerde bulunmuştur, yazarın niyetinin önemi üzerinde durmuştur. Tarih insanların bilgilerle donanmış, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye, ülkeye ve dünyaya duyarlı, bilgiyi yorumlayıp, yorumlarını sosyal ve kültürel ilişki içinde anlamlandıran, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, sosyal iletişim becerilerini geliştirebilen, sosyal ve kültürel hayatta etkin, haklarını ve sorumluluklarını bilen bir şekilde yetişmesini ister. Tarih dersini işlerken öğrenciler önemli bir bilgi kaynağı olarak ve olayları yorumlama ve olaylara farklı bir yorum getirme amacıyla belgeleri ve metinleri de kullanmalıdırlar. Unutulmamalı ki insanlar öğrendiği bilgilere, kendi düşüncesini de katarak yorumlayabilirse, öğrenilen bilgi daha anlamlı ve kalıcı bir duruma gelir. Tekgöz (2005)’ün de belirttiği gibi çocuğun ilgi alanına giren ve iyi yazılmış her kitap ve edebi eserlerin çocuğa katkısı farklıdır. Bazı eserler çocuğun hayal dünyasını geliştirirken bazıları da davranışsal ve bilişsel yönlerini geliştirir. Bu nedenle tarih dersinde öğrencilere okuturulacak, yorumlatılacak metinlerin ve belgelerin çok iyi belirlenmesi gerekmektedir. Araştırma sonucuna göre; tarih derslerinde, metinler ve belgeler üzerindeki çalışmalarda öğrencilerin bir metni anlama ve yorumlanma düzeylerinin iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Bu çalışmada tarih dersinde birinci elden kanıt olarak kullanılan belgeleri, öğrencilerin anlama ve yorumlamasında kullanılacak dilin önemli olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler bu türlü etkinliklerin tarih dersinde kullanılmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca; öğrencilerin kanıtları eleştiri süzgecinden geçirip, kanı süzebilme yetenekleri, çıkarımda bulunabilme ve anladığını yorumlayabilme durumlarının oldukça başarılı olduğu tespit edilmiştir.

ÖNERİLER:

- *Yorum yaptırmak için kullanılacak örnek metnin, belgenin, vesikanın vb. anlaşılabilir olmasına dikkat edilmelidir.
- *Kullanılan dil sade ve anlaşılır olmalıdır.
- *Yazarların ders kitaplarına koyacağı bu tür çalışmalarda objektif olmaları gerekmektedir.
- *Yorum yapabilmek için metni iyi anlamak gerekmektedir. Aksi halde yanlış yorumlar yapılabilir.
- *Öğretmenlerin yorum yapılırken öğrenciye yardımcı olmasında fayda olacaktır.
- *Yorum yapmakta zorlanan kişiler genelde okuma alışkanlığı olmayan kişilerdir. Bu sebeple yorum yapabilmek için iyi bir okuma alışkanlığına sahip olmak gerekmektedir.
- *Konuya uygun metin ve belge seçilmesine dikkat edilmelidir.
- *Tarih dersinde çeşitli konularda bu tür etkinlikler yapılabilir.
- *Öğrenci seviyesine uygun metinler seçilmeye dikkat edilmelidir.
- *Metinler okutulduktan sonra öğretmenlerin öğrencilerden empati kurmaları istenebilir.
- *Altı şapkalı düşünme yöntemi kullanılarak öğrencilerin bu tür olaylarla ilgili farklı bakış açıları geliştirmeleri sağlanabilir.
- *Problem çözme yöntemi kullanılabilir.
- *Okutulan metinlerden ve belgelerden sonra ezberci eğitimin aksine, yoruma dayalı, sorgulayıcı, mantık kurulabilecek tarzda sorular sorulmaya dikkat edilmelidir.

Örneğin;

II. Abdülhamit zamanında yaşayan bir Hıristiyan olsaydın II. Abdülhamit'in yaptığı bu davranış sonrasında neler hissederdin?

II. Mahmut'un yaptığı bu davranış sonrasında insanlar neler hissetmiştir?

Siz padişah olsaydınız II. Abdülhamit'in ve II. Mahmut'un yaptığı gibi yapar mıydınız? Neden? Osmanlı esnafı günümüzde yaşasaydı acaba aynı davranışı yapar mıydı? Niçin?

Osmanlı esnafın davranışı bu metni okuyan yabancıları nasıl etkileyebilir? Gibi çeşitli sorular sorularak öğrencilerin yorum yapabilmeleri sağlanabilir. Konuyla ilgili değişik yorum yapmalarına fırsat verilebilir.

*Tarihin en önemli amaçları arasında amaçlarından birisi, bugünü düne bağlamak, bugünün olaylarını, geçmiş olayların ışığı altında yorumlamaktır. Bu sebeple çok kitap okunmalıdır, derslerde ve ders dışında öğretmenin yaptığı yorumlarla yetinilmemeli bu yorumların üzerine yeni yorumlar eklenmeye çalışılmalıdır.

Öğrencilerin orijinal yazı örnekleri:

Genelde pazar günü kurulan pazar cumartesi gününe olarak hıristiyanlarında müstahımlarla beraber alışveriş yapmasını sağlar. Ticaret açısından büyük bir gelişme olmuştur.

Anlamadığım bazı yorum yok.

1) Fermanlarda anlamadığım yerler.

2 - Anlamını bilmediğim kelimeler geyunlukta olduğu için anlamadım.

Sen olarak da 1. ve 2. fiilen
olduğu gibi bir Türkiye oluşturmalıyız.

İçeriyar.
-3- Adapazarında kurulan pazarın taciiz edildiğini
anlatıyor.

...ını emretmiştir.
Bilmediğim kelimeler çok anlamakta güçlük çektim
yorum yok.

Yine burada Hristiyanların dini açıdan önemli saydıkları
pazar gününü ve bu günde kurulan ~~para~~ halk pazarının hem
Hristiyan alemine hem de pazarı kuran halkın zarar gördüğünü
anlayan padişahın her iki grubunda yararına olan fermanını
görüyoruz.

2) Padişahın herkesin görüşlerini, dinlerini özgürce yaşayabilmeleri için dinler koruyulmuştur. Bunun için ayinlerini yapabilmeleri için kilise yapılarına mücadele edilmiştir. Halkın bu davranışından dolayı padişaha olan memnuniyetlerini ve şükranlarının yeri de belirtmiştir.

3- Hristiyanlar için kutsal olduğuna inandıkları bir gün içinde iş yapılmaz ibadete ayrılırdı. Pazarlar da hristiyanların ayın gününe denk geldiği için pazarın gelir bekleyen, Çalışan fakir halkın ekmeğine mani oluyordu. Bu sebepten dolayı pazar ayın gününde değil de Cumartesi gününe alınarak bu sorunu önlemis olduğunu belirtmiştir.

= Bu fermanla din ve inanç özserbestliğinin gerekliliğini vurgulamaktadır.
İnançlar hangisi dinde olsun olsun dinini yaşamakta özgürdür. Hiç kime bun-
lara katılmaya ve herhangi bir yaptırım da bulunamaz
" " şeklinde "din ve inanç özgürlüğü" hoşgörüsüdür.

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2003). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arslan, A. ve Demirel, Z. (2007). *Osmanlı Tarihinden İlginç Hikâye ve Anekdotlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Atay, H. (2007). *Yorumlayıcı Analiz ve Araştırma Deseni Hazırlama*, (Ed: A. Yüksel, B. Mil, Y. Bilim) Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin? Ankara: Detay Yayıncılık.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2004). *Belgelerle Osmanlı-Türkistan İlişkileri (XVI-XX)*, (Ed: C. Ekici, K. Gurulkan), Ankara: TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:70. Başbakanlık Basımevi.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2006). "Kudüs'te Habeşlerin kendileri için kilise yapılmasına izin verilmesinden dolayı memnuniyet duyduklarına dair belge", Gök kubbe Altında Birlikte Yaşamak "Belgelerin Diliyle Osmanlı Hoşgörüsü", Ankara: TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:77. Başbakanlık Basımevi.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2006). "Hıristiyanların kutsal ibadet gününde kurulan Adapazarı şehir pazarının başka bir güne alınmasına dair hüküm", Gök kubbe Altında Birlikte Yaşamak "Belgelerin Diliyle Osmanlı Hoşgörüsü", Ankara: TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:77. Başbakanlık Basımevi.
- Bennetts, C. (2004). The Flight of the Phoenix: Using Hermeneutics to Intrepret the Role of the Mentel in the Creative Circle, *International Journal of Lifelong Education*, 23 (4): (367-383).
- Culphin, C. (1996). *Making progress in history*, (Ed: H. Bourdillon), Teaching History, London: Routledge, (126-152).
- Devrimci (Künyeli), H. (1993). "İlkokul 5. Sınıf Çocuklarında Okuma Alışkanlığının İncelenmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dilek, D. (2001). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Diñç, E. (2004). Siyasal Düşünce ve Uygulamaların Tarih Öğretimine Etkisi: Türkiye ve İngiltere Ekseninde Bir Karşılaştırma Denemesi, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Sempozyumu*, 6-9 Temmuz 2004, Malatya.

- Fines, J. (1988). 'The Search for a Content in a National Curriculum' *Welsh Historian*, 9, (7-9).
- Heidegger, M. (1995). *Being and Time* (Tr. J. Macquarrie – E. Robinson). Oxford – Cambridge, Blackwell.
- Haydn, T. (1993). 'The Chemistry of History Lessons: Teacher Autonomy and the Reform of National Curriculum History' *Welsh Historian*, 22, (7-10).
- Jenkins, K. & Brickley, P. (1991). 'Always Historicise: Unintended Opportunities in National Curriculum History' *Teaching History*, 64, (8-14).
- Jeanrond W. G. (2007). Teolojik Hermenötik, (Çev: Kuşçu E.), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Laverty, S. M. (2003). Hermeneutic Phenomenology and Phenomenology: A Comparison of Historical and Methodological Considerations, *International Journal of Qualitative Methods* 2 (3) (1-29). www.ualberta.ca/~iiqmbackissues2_3finalpdf/laverty.pdf (Erişim tarihi:13.9.2008).
- Levstik, L. (1995). Narrative Constructions: Cultural Frames for History, *The Social Studies*, 13, (113-116).
- Martorella, P.H.& Beal, C.M.& Bolick, C.M. (2005). *Teaching Social Studies in Middle and Secondary Schools*. Merrill Prentice Hall. Upper Saddle River, New Jersey Columbus, Ohio
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı, (2009), Ankara.
- Mil, B. (2007). Yorumlayıcı (Hermeneutik Araştırma Süreci ve Çeşitleri, (Ed: A.Yüksel, B. Mil, Y. Bilim) Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin? Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mueller, V. K. (1986). "Introduction: Language, Mind, and Artifact: an outline of hermeneutic theory since the enlightenment". In: *The Hermeneutics Reader*, Ed. by K. Mueller-Vollmer. Basil Blackwell Ltd., UK.
- Opperman, S. T. (1999). *Postmodern Tarih Kuramı: Tarih Yazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman*, Ankara: Evin Yayınları.
- Özdemir, E. (1998). *Eleştirel Okuma*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Özlem, D. (1992). Tarih Felsefesi, İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Öztürk, A. (2002). "Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanılması", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Safran, M. (2006). Tarih Eğitimi, Makale ve Bildiriler, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Sochor, E.E. (1958). Literal and Critical Reading in Social Studies. *Journal of Experimental Education*. 27(1) (49-55).

- Şengül, M. Yalçın, S.K. (2004). Okuma ve Anlama Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Hazırlanan Bir Model Önerisi, *Milli Eğitim*, 32, (164), (36-59).
- Taşdelen, V. (2006). Edebiyat Eğitimi: Hermeneutik Bir Yaklaşım, *Milli Eğitim Dergisi, Edebiyat Eğitimi Özel Sayısı*, 169, (42-55).
- Tatar, B. (1999). *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Tatar, B. (2004). *Hermenötik*, İstanbul: İnsan Yayınları
- Tepebaşılı, F. (2006). Edebiyat Öğretiminde Waldmann Modeli, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16, (605-617).
- Tekeli, İ. (1998). Tarih Bilinci ve Gençlik, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekgöz, M. (2005). “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Edebiyat Temelli Öğretim Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Ve Kalıcılığa Etkisi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Toprak, M. (2003). Hermeneutik (*Yorum Bilgisi*) ve Edebiyat. İstanbul, Bulut Yayınları.
- Uludağ, Z. (2005). Savater’e Göre Eğitim ve Özgürlük, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), (89-110).
- Yağcıoğlu, S. ve Değer, A.C. (2002). *Üstbilişsel Okuma Becerilerinin Kazandırılması Üzerine Bir Atölye Çalışması*, II. Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, İstanbul: Eyüboğlu Öğretim Kurumları Yayınları, (34-43).